

WEGWIJZER 5

Landschap

Landschap is een breed begrip. Het gaat over de ruimte die je ziet, waar je woont, werkt en ontspanning vindt. Maar ook over de verbinding die je hebt met de schoonheid of de geschiedenis. Het is de basis van het leven van planten, dieren en mensen. Landschap gaat dus over wat je ziet, over de functies die het vervult en hoe mensen dit beleven en waarderen. In 2005 heeft Nederland het Europese Landschapsverdrag ondertekend en daarmee de verplichting op zich genomen voor adequate bescherming, beheer en ontwikkeling van zijn landschappen. Dit verdrag is met name bedoeld om actieve participatie door bewoners in het landschapsbeleid te stimuleren.

De waarde van landschap

Landschap heeft op veel manieren waarde.

- ➔ Ieder landschap in Nederland heeft zijn eigen unieke kenmerken. Het bestaat uit een patroon van kleine en grote landschapselementen. Voorbeelden van grote landschapselementen zijn bos, weides, hei en duinen. Kleine landschapselementen zijn bijvoorbeeld heggen, singels, poelen, sloten en bosjes.
- ➔ Landschapselementen geven variatie aan een landschap en dragen daardoor bij aan de biodiversiteit. De biodiversiteit zorgt voor een betere ecologische balans, waardoor in de landbouw plagen beter beter in toom te houden zijn en minder bestrijdingsmiddelen nodig zijn.
- ➔ Landschap verbindt. Bewoners hebben in het algemeen waardering voor 'hun' landschap, voelen zich er thuis, maar vaak vinden ze het

lastig om aan te geven waar hem dat nou precies in zit. Door mensen bewust te maken van het landschap en te vertellen over de geschiedenis ervan, kun je een nog groter besef van waarde creëren.

- Een gezond landschap is een groene gezonde leefomgeving voor mens, plant en dier: het biedt schone lucht, zuiver water en gezond voedsel. Het heeft genoeg groene ruimte om in te bewegen en te ontspannen.
- Een gezond landschap helpt tegen klimaatproblemen als verdroging, vernatting en hittestress.
- Een gezond en mooi landschap biedt kansen voor recreatie en toerisme.
- Een gezond en mooi landschap verhoogt de waarde van huizen en creëert een gunstig vestigingsklimaat voor bedrijven.

TIP: Het is slim om landschap niet als slachtoffer te beschrijven, maar juist als iets waar de gemeente op allerlei manieren van kan profiteren en trots op kan zijn.

Landschap in de wet

In de nieuwe Omgevingswet is onder de noemer Cultureel erfgoed de verplichting opgenomen voor

gemeenten om in hun ruimtelijke beleid nadrukkelijk aandacht te besteden aan cultuurlandschappen. Dit moeten zij in samenspraak met hun bewoners doen. De wijze waarop is een eigen keus van de gemeenten. Daarnaast hebben provincies de mogelijkheid om waardevolle landschappen aan te wijzen met een bijzondere beschermingsstatus.

TIP: Check hoe Cultureel erfgoed en het landschap zijn opgenomen in Omgevingsvisie en/of -plan van de gemeente en of waarden van het landschap zijn beschreven.

TIP: Check in de Provinciale Omgevingsverordening welke waardevolle landschappen er zijn aangewezen en of de gemeente deze heeft overgenomen in Omgevingsvisie en -plan.

Landschap inventariseren

Als een gemeente haar landschap wil versterken of behouden, is een goede basisinventarisatie belangrijk. Dat kan in de vorm van een 'landschapsrapport' of 'landschapsbiografie', ofwel een levensloop van het landschap. Dat is een professioneel onderzoek naar de historische, ruimtelijke en ecologische verbanden van het landschap. Bij voorkeur in combinatie met een onderzoek naar de waardering

van de bewoners. Dat is meer dan vragen wat ze mooi vinden, maar ook informatie geven en zorgen voor bewustwording.

Het resultaat is een landschapsbiografie die de gemeente kan gebruiken in de Omgevingsvisie, en vast kan leggen in het Omgevingsplan. Daarin kan de gemeente ook opnemen wat in elk geval behouden moeten blijven, bijvoorbeeld minimaal alle landschapselementen die nog over zijn van voor de ruilverkavelingen, of welke oude structuren ze wil herstellen.

TIP: Als je gemeente nog geen landschapsbiografie heeft, pleit daar dan voor.

Landschapselementen en Groenblauwe dooradering

Variatie in het landschap is belangrijk voor de biodiversiteit. Een mooie vuistregel is dat het buitengebied voor 10% bestaat uit een patroon van kleine landschapselementen. Dat noemen we de groenblauwe dooradering, zie ook **Wegwijzer 1: Basiskwaliteit natuur**. Uit welke groene of water-elementen die 10% bestaat, is dan natuurlijk weer afhankelijk van het landschap. In weidevogelgebieden streef je vooral naar openheid met

een dooradering van natuurvriendelijke oevers en kruidenrijk grasland. In het meer besloten coulissenlandschap kan de ambitie vooral gericht zijn op 10% landschapselementen als houtsingels, heggen en hagen. Voor specifiek beleid op het gebied van de landbouw zie **Wegwijzer 6: Landbouw**.

TIP: Check hoe het zit met de groenblauwe dooradering van het buitengebied in jouw gemeente, en pleit voor minstens 10%.

TIP: Pleit voor behoud of herstel van landschapselementen.

Houtopstanden

Gemeenten hebben een belangrijke rol bij het behoud van bomen en bossen. In de Omgevingswet worden die houtopstanden genoemd. Voor houtopstanden groter dan 10 are of meer dan 20 laanbomen in het buitengebied geldt een meld- en herplantplicht. Maar soms is herplant niet genoeg. Als bijvoorbeeld een bosje of houtwal wordt gekapt, verliest een landschap een ecosysteem en een ecologische verbinding. Waardevolle oude bomen en struiken verdwijnen op die manier. Met het terugplanten van een paar jonge boompjes krijg je het verloren ecosysteem en de biodiversiteit niet

direct terug. En ook verlies je de kenmerkende identiteit van een landschapselement. Gelukkig kunnen gemeenten in bepaalde gevallen extra maatregelen opnemen. Dat is met name van belang voor oude landschapselementen.

TIP: Gemeenten kunnen in hun omgevingsvisie benoemen dat de kwaliteit van het landschap netto niet achteruit mag gaan!

TIP: Pleit voor een goede handhaving van de meld- en de herplantplicht in jouw gemeente.

TIP: Pleit voor een inventarisatie van waardevolle (oude) houtopstanden die extra bescherming verdienen.

Bebouwde ruimte

Bij nieuwbouwprojecten is het goed mogelijk om aan te sluiten bij de bestaande landschapsstructuur en deze te versterken. Een gemeente kan bijvoorbeeld bomenrijen of waterlopen integreren in het ontwerp van de wijk of het bedrijventerrein. Ook zijn er veel mogelijkheden om de natuur en biodiversiteit de ruimte te geven. Zie hiervoor

Wegwijzer 3: Natuurinclusief bouwen.

Gemeenten kunnen ook zorgen voor compensatie van negatieve effecten van bouwprojecten. Als er een groot bedrijfsgebouw komt, kan de gemeente eisen dat de verloren landschapselementen elders in het plan worden gecompenseerd, ofwel een significante financiële bijdrage wordt gedaan aan landschapsontwikkeling en beheer. Ook bij zonneparken of windmolens kan de gemeente eisen dat de initiatiefnemer investeert in de kwaliteit van het landschap. Zie ook

Wegwijzer 4: CO2 en energiebeperking.

TIP: Pleit bij nieuwbouwwijken voor streekeigen en natuurinclusieve nieuwbouw.

TIP: Pleit voor compensatie van bouwprojecten in het landschap.

Autochtoon plantmateriaal

Bij nieuwe aanplant van bomen en struiken of het inzaaien van grasland en bermen, is het goed om gebruik te maken van autochtoon plantmateriaal. Dat zijn inheemse planten waarvan de bloei, vruchtzetting en bladval goed zijn afgestemd op de behoeften van de dieren die in deze omgeving leven. Autochtoon plantmateriaal heeft dus een positief effect op de biodiversiteit.

TIP: Pleit voor autochtoon plantmateriaal en zaaigoed.

Hoe kun je het gemeentelijk beleid rond landschap beïnvloeden?

Bij het opstellen van de Gemeentelijke Omgevingsvisie en het Omgevingsplan zijn gemeenten verplicht om bewoners en belangengroepen te betrekken in een participatieproces. Probeer daar vooral aan mee te doen. Zie hiervoor **Wegwijzer 1: Introductie Omgevingswet**. Daarin leggen we ook uit wat het verschil is tussen Omgevingsvisie en Omgevingsplan.

STAPPENPLAN

PLEITEN VOOR LANDSCHAP

Hoe breng je landschap in in een Omgevingsvisie en Omgevingsplan?

STAP 1

Zoek op hoever je gemeente is

Zoek op hoever je gemeente is met GOVI en Omgevingsplan (zie Wegwijzer 1: Omgevingswet). Als hier nog ruimte ligt voor inbreng (de gemeente is verplicht de omgeving te betrekken!), ga dan verder met stap 2. Ook als de gemeente haar Omgevingsvisie of Omgevingsplan al klaar heeft, moet er altijd ruimte zijn voor aanpassingen.

STAP 2

Is landschap goed opgenomen?

Check hoe Cultureel erfgoed en het landschap is opgenomen in Omgevingsvisie en/of -plan van de gemeente en of waarden van het landschap zijn beschreven. Check ook in de Provinciale Omgevingsverordening welke waardevolle landschappen er zijn aangewezen en of de gemeente deze heeft overgenomen in Omgevingsvisie en -plan. En check of je gemeente al een landschapsbiografie heeft.

STAP 3

Pak het samen op

Zoek medestanders van gelijkgestemde organisaties, bijvoorbeeld op het gebied van natuur, duurzaamheid, wandelen, fietsen, sportvisserij.

STAP 4

Ga in gesprek

Ga gezamenlijk met je medestanders in gesprek met de gemeente (wethouder, raadsleden, ambtenaren). Breng landschap daarbij positief, als iets waar de inwoners trots op zijn en wat veel waarden vertegenwoordigt. Pleit voor het volgende:

- een landschapsbiografie door een professioneel bureau
- bij nieuwbouwprojecten aansluiting bij de bestaande landschapsstructuren
- compensatie van bouwprojecten in het landschap
- minimaal 10% groenblauwe dooradering van het buitengebied
- behoud of herstel van landschapselementen en een goede inventarisatie en bescherming van houtopstanden
- streekeigen en natuurinclusief bouwen met oog voor landschap
- gebruik van autochtoon plantmateriaal en zaaigoed

STAP 5

Doe concrete suggesties

Doe concrete suggesties voor formuleringen die de gemeente kan gebruiken in Gemeentelijke Omgevingsvisie en Omgevingsplan.

Handige links:

- [Cultureel erfgoed - voorbereiden op de Omgevingswet](#)
- [Kaart groen erfgoed](#)
- [PBL-publicatie Zorg voor landschap](#)
- [Inheems Autochtoon zaaigoed](#)
- [Inheemse Autochtone bomen](#)
- [Autochtone bomen en struiken: Behoud groen erfgoed. Plan voor het behoud van bedreigde wilde bomen en struiken in Nederland | Publicatie | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#)
- [Cultureel erfgoed - voorbereiden op de Omgevingswet](#)
- [Europese Landschapsconventie: ELC_Nederlands \(landschapsobservatorium.nl\)](#)
- [Brochure over het maken van een landschapsbiografie](#)
- [Voorbeeld van een landschapsbiografie](#)

Geweldig dat je je verdiept in de Omgevingswet!
De wet biedt kansen om invloed uit te oefenen op je leefomgeving. En om op lokaal niveau wat te doen aan de achteruitgang van biodiversiteit en de klimaatcrisis. Laten we samen die kansen grijpen, want samen staan we sterk!

Kijk op www.samenvooronzeleefomgeving.nl voor nog meer Wegwijzers, voorbeeldbrieven, webinars en andere concrete tips en tools om invloed uit te oefenen.

Hartelijk dank dat je je wilt inzetten voor natuur en milieu in je omgeving!

COLOFON

Deze wegwijzer is een uitgave vanuit het Project 'Samen voor onze Leefomgeving - invloed via de Omgevingswet'.

In dit project werken verschillende natuur- en milieuorganisaties samen met als doel: hun leden, donateurs en vrijwilligers informeren over de Omgevingswet en ondersteunen om op lokaal niveau op te komen voor natuur- en milieubelangen.

UITGAVE JULI 2021

BEELD

Coverfoto Floris Schleplitz

Overige foto's: Ed Michels, Floris Schleplitz

TEKSTREDACTIE & VORMGEVING

Communicatiebureau de Lynx

MEER INFO

Samenvooronzeleefomgeving.nl

